



RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 19 marca 2020 r.

Adam Bodnar

KMP.570.3.2018

**Pan
Jacek Czaputowicz
Minister Spraw Zagranicznych**

al. J. Ch. Szucha 23
00-580 Warszawa

Szanowny Panie Ministrze,

realizując funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, niezależnego organu monitorującego prawa osób pozbawionych wolności, na podstawie art. 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych *w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (Dz. U. z 2007 r., Nr 30, poz. 192) zwracam się do Pana Ministra w sprawie konieczności wprowadzenia do polskiego porządku prawnego definicji tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Postulat swój kieruję w oparciu o rekomendacje Komitetu ONZ Przeciwko Torturom (*The Committee Against Torture*) oraz instytucji międzynarodowych działających w obszarze zapobiegania torturom i innemu niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

W 2018 r. Biuro ds. Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (dalej ODIHR) przedłożyło w Biurze Rzecznika opinię (Załącznik 1), w której znajduje się ocena polskiego ustawodawstwa pod kątem zakazu tortur oraz przykłady ustawodawstw innych krajów zawierających definicję takich czynów. Opinia odnosi się ponadto do istotnych elementów dotyczących bezwzględnego zakazu tortur i innego złego traktowania wskazanych przez Komitet Przeciwko Torturom. Zwrócono w niej uwagę, że oprócz zdefiniowania tortur i innego złego traktowania jako poważnych przestępstw w ustawodawstwie krajowym, Państwo ma obowiązek prowadzenia dochodzenia w sprawie

wszelkich aktów tortur i innego złego traktowania, ich ścigania oraz karania (art. 12 Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, zwanej dalej Konwencją ONZ), zapewnienia ofiarom tortur możliwego do wyegzekwowania zadośćuczynienia, w tym sprawiedliwego i adekwatnego odszkodowania, (art. 14 Konwencji ONZ), a także pełnego wdrożenia zasady *non-refoulement* (art. 3 Konwencji ONZ) oraz zasady wyłączenia dowodów, o której jest mowa w art. 15 Konwencji ONZ.

Od początku swojej działalności podkreślałem potrzebę wprowadzenia do ustawodawstwa krajowego kompleksowej definicji tortur i określenia kar za ich stosowanie. Ostatni raz wystąpienie w tej sprawie skierowałem do Ministra Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry w dniu 24 października 2018 r., jednakże do chwili obecnej nie wpłynęła odpowiedź.

Brak odrębnego przestępstwa tortur w kodeksie karnym utrudnia lub wręcz uniemożliwia kwalifikację konkretnych czynów jako tortury w rozumieniu Konwencji ONZ. Nie pozwala też na szybkie i bezstronne dochodzenie oraz wymierzanie odpowiedniej kary sprawcom.

Tymczasem, w Polsce zapadają wyroki za czyny wypełniające *de facto* definicję tortur z art. 1 Konwencji ONZ. Ich sprawcy odpowiadają najczęściej na podstawie art. 231 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. 2019 r., poz. 1950 tekst jedn., dalej zwana: kk.), czyli nadużycie uprawnień, a także art. 246 kk. (wymuszanie zeznań) i art. 247 kk. (znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności).

W latach 2008-2017 za przestępstwa z art. 246 kk., skazano w Polsce prawomocnie 45 policjantów. W 2018 roku zapadł prawomocny wyrok skazujący łącznie 3 funkcjonariuszy Policji za przestępstwo z art. 247 kk. W tym samym roku zapadł ponadto wyrok wobec 4 policjantów za popełnienie przestępstwa z art. 246 kk. Dodatkowo, w 2018 r. prokuratura wszczęła postępowanie w sprawie znęcania się nad osobą zatrzymaną przez 3 funkcjonariuszy (art. 247 kk.), który to czyn został ujawniony przez pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur podczas rutynowej kontroli jednej z komend Policji (w 2019 r. wpłynął do odpowiedniego sądu rejonowego akt oskarżenia oraz rozpoczął proces w tej sprawie).

Z treści prawomocnych wyroków wynika, że funkcjonariusze: bili ludzi w pięty pałkami, dusili, ściskali jądra, rozbierali i wystawiali przez okno na widok publiczny, używali ręcznego miotacza gazu, wielokrotnie bez potrzeby przeprowadzali rewizję osobistą połączoną z koniecznością zdjęcia bielizny. Straszili też zatrzymanych bronią, psem, zgwałceniem, czy podrzuceniem narkotyków i sprowokowaniem odpowiedzialności karnej z tego tytułu. Najczęściej ofiarami przemocy byli sprawcy drobnych przestępstw (w tym kobiety i osoby bardzo młode).

Dążenie do kryminalizacji tortur w porządku prawnym odzwierciedlają ponadto rekomendacje instytucji i organizacji międzynarodowych.

Polska, ratyfikując w dniu 26 lipca 1989 r. Konwencję ONZ, zobowiązała się do ochrony obywateli przed torturami poprzez m.in.: wprowadzenie odrębnego przestępstwa tortur, walkę z bezkarnością polegającą na prowadzeniu skutecznego śledztwa oraz wymierzeniu adekwatnych kar wobec sprawców, a także zapewnienie ofiarom zadośćuczynienia i odszkodowania. Wyżej wymienione przypadki tortur wskazują, że w Polsce nadal brakuje instrumentów prawnych umożliwiających skuteczne przeciwdziałanie torturom i złemu traktowaniu. Polskie ustawodawstwo karne nie uwzględnia bowiem wszystkich elementów definicji tortur zawartej w art. 1 Konwencji ONZ. Krajowe przepisy penalizują czyny świadczące o złym traktowaniu obywateli przez funkcjonariuszy publicznych, lub osób działających na ich polecenie, lecz pomijają udział innych osób np. występujących w charakterze urzędowym lub osób działających za ich wyraźną lub milczącą zgodą, na co wskazuje Konwencja ONZ. Polskie przepisy nie przewidują także przestępstwa tortur lub innego złego traktowania wynikającego z wszelkiej formy dyskryminacji.

Komitet Przeciwko Torturom, który odpowiedzialny jest za monitorowanie wdrażania Konwencji ONZ przez Państwa Strony, wielokrotnie kierował zalecenia pod adresem Polski dotyczące podjęcia skutecznych działań legislacyjnych w celu włączenia do swojego prawa przestępstwa tortur jako odrębnego i szczególnego przestępstwa oraz w celu przyjęcia definicji tortur obejmującej wszystkie elementy określone w art. 1 Konwencji ONZ. Ponadto zauważył, że polskie przepisy nie odzwierciedlają wagi przestępstwa tortur i nie przewidują adekwatnej kary dla ich sprawców. W VII Sprawozdaniu Okresowym

Rzeczypospolitej Polskiej z realizacji postanowień Konwencji ONZ obejmującym okres od 15 października 2011 r. do 15 września 2017 r. Rząd Polski w odpowiedzi na rekomendacje Komitetu Przeciwko Torturom poinformował, że - jakkolwiek kodeks karny nie zawiera osobnego przestępstwa tortur - wszystkie elementy określone w definicji tortur w Konwencji ONZ są w Polsce penalizowane stanowiąc znamiona różnych przestępstw zawartych w kodeksie karnym. W mojej opinii brak penalizacji tortur w polskim prawodawstwie karnym utrudnia lub wręcz uniemożliwia kwalifikację konkretnych czynów jako tortury w rozumieniu Konwencji ONZ. Nie pozwala też na szybkie i bezstronne dochodzenie oraz wymierzanie odpowiedniej kary sprawcom, co zostało przedstawione w Raporcie alternatywnym Rzecznika Praw Obywatelskich¹.

W 2016 r. Komitet Praw Człowieka ONZ (*The Human Rights Committee*), rozpatrujący VII sprawozdanie okresowe Polski z realizacji postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, wyraził również zaniepokojenie nadmiernym stosowaniem siły przez funkcjonariuszy organów ścigania i służby więziennej oraz zbyt rzadkimi przypadkami prowadzenia postępowań karnych wobec takich funkcjonariuszy. Zalecił Polsce dokonanie nowelizacji kodeksu karnego w celu zapewnienia, aby wszystkie elementy przestępstwa tortur były zabronione oraz określenia sankcji za ich stosowanie, współmiernej do wagi popełnionego czynu². Do chwili obecnej nie wprowadzono jednakże zmian prawnych kryminalizujących tortury w oparciu o zalecenia Komitetów.

Podkomitet do spraw Zapobiegania Torturom i Innemu Okrutnemu, Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (*The Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, dalej SPT lub Podkomitet), również wielokrotnie podkreślał konieczność wprowadzenia zmian w prawie krajowym państw członkowskich zgodnie ze standardami międzynarodowymi, w szczególności w zakresie art. 1 Konwencji ONZ³. Podkomitet zwraca uwagę, że brak właściwej klasyfikacji przestępstwa tortur w ustawodawstwie krajowym może powodować

¹ <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20Alternatywny%20RPO%20CAT%2012.06.pdf>

² Zob.: CCPR/C/SR.3306 i 3308.

³ Zob. raport z wizyty SPT w Polsce w 2018 r.:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fOP%2fPOL%2fROSP%2f1&Lang=en

bezkarność i akceptację społeczną takich czynów⁴. Ponadto SPT podkreśla, że w celu zapobiegania i karania aktów tortur i znęcania się, ważne jest zbadanie wszystkich zarzutów za pomocą szybkich, bezstronnych i przejrzystych procesów sądowych. Osoby skazane za takie czyny należy ukarać sankcjami współmiernymi do wagi ich przestępstw. Podkomitet zaleca ponadto, aby państwa strony utworzyły i prowadziły krajowy rejestr wszystkich zarzutów dotyczących tortur i innego złego traktowania⁵.

Z uwagi na powyższe uprzejmię proszę Pana Ministra o podjęcie inicjatywy legislacyjnej w zakresie kryminalizacji tortur oraz pełnego wdrożenia Konwencji ONZ w polskim ustawodawstwie. Będę jednocześnie wdzięczny za powiadomienie mnie o stanowisku przyjętym przez Pana Ministra w tej sprawie.

Załącznik 1

Z poważaniem

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

⁴ Zob. Wizyta w Panamie w dniach 20-26 sierpnia 2017 r. : obserwacje i zalecenia skierowane do państwa strony (CAT/OP/PAN/1).

⁵ Zob. Wizyta na Ukrainie podjęta w dniach 19-25 maja i od 5 do 9 września 2016 r. : obserwacje i zalecenia skierowane do państwa-strony (CAT/OP/UKR/3).